

MAGYAR IZRAELITA,

hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó tulajdonos: **Zsengeri Mór.**

Felelős szerkesztő: **Mezei Mór.**

Előfizetési feltételek:

Pesten házhozordással, vidékre postai szét-
küldéssel.

Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.

Szerkesztői iroda:

Ujtér 2-dik szám, 2-ik emelet.

Kiadó hivatal:

Lipótvárosi templomtér 6 sz.

Megjelenik minden pénteken egy egész íven.

Hirdetményekért a 30 krnyi bélyegdíjon felül
egy fél hasábos petitsor után 3 kr. számítatik.

Az izraelita országos iskolai pénzalap.

(Sz.) „Izraelita országos iskolai pénzalap“ — ez a mindnyájunk előtt annyira ismeretes és mindnyájunk előtt annyira ismeretlen tárgy!

Melyik magyarhoni izraelita nem tudja, hogy az egy millió forintnyi iskolai alap létezik? melyikünk nem emlékszik a súlyos megadóztatásra, fájdalmas nélkülözésekre? melyikünk nem érezte ez alap gyűjtésének keservességeit? ez oldalról a magyarhoni izraeliták az iskolai pénzalapot nagyon is ismerik!

S melyik magyarhoni izraelita a megmondhatója, hogy hová lett, s hol van az iskolai pénzalap? ki tudja, mennyi annak évi jövedelme? hová fordítatik? miként kezelik? melyikünk látta a számadásokat? melyikünk érezte ez alap gyümölcsösségét? ez oldalról a magyarhoni izraeliták az iskolai pénzalapot épen nem ismerik!

Egy millió forintunk iskolai célokra! S nekünk sem pap- sem tanítói növeldénk, semminemű középiskolánk, kevés vagy majdnem semmi alapítványi helyeink szakintézeteknél, és szegényebb községeink a silány elemi tanodát is vagy csak erejüket felemészítő áldozatokkal, vagy épen nem bírják fentartani.

Egy millió forintunk, s nekünk semmire sincsen pénzünk! Ugy vagyunk vele, mint a fukar milliomos, ki míg szekrénye arannyal van tele, koplal, gyermeke éhségtől jajgat!

Égetők szükségünk, számosak fogyatkozásaink; nem birunk segíteni — nincsen pénzünk! Nincs egyetlen megfelelő tankönyvünk; s mi egy szerény, szegényes pályadíjat nem birunk kifizetni — nincsen pénzünk. „Magyar papnövelde“, hangzik országszerte; miből állítsuk — nincsen pénzünk.

És mégis van egy millió forintnyi izraelita országos iskolai pénzalapunk.

„Izraelita“ iskolai pénzalap a neve — csak a neve! Az izraelitáknak s hitközségeiknek nincsen joguk azt számon kérni, felette rendelkezni, sőt még véleményünket sem tudakolják a hová fordítás iránt, de még utólag sem tartják szükségesnek vagy érdemesnek tudatni velünk, hogy miként rendelkeztek közvagyonunkkal!

Bennünket meg sem kérdeznek, adják azt a mi senkinek sem kell, s a mit esdve kérünk az marad — pium desiderium.

Pedig nem nagylelkű alapítók ajándéka — a mi keservesen gyűjtött tulajdonunk az a millió. A zsidó kereskedőnek fáradalmas keresményéből, a zsidó iparosnak verejtékes filléréből, a zsidó hitközségektől súlyos időben szedett panaszos járulékokból gyűlt az; ki tarthat hozzá jogot más, mint e hitközségek? ki rendelkezhetik vele joggal más, mint a magyarhoni izraeliták összessége?

De szóljanak helyettünk a tények, szóljon ez alapnak története; tanulságos az sok tekintetben. *)

1846-ban kötött meg a türelmi adó-váltás iránti egyezmény, mely szerint a magyarhoni izraeliták 11 év leforgása alatt 1,200,000 pengő forintot köteleztettek fizetni a kormánynak. A váltásösszeget meg is vették rajtunk kérelhetlen szigorral, még pedig ezüst pénzben akkor, midőn az ágió 25 száztól állott. A pesti hitközségnek ezen ágióvesztessége 5 hónap alatt 33,631 frt 42 krt tett; ez történt 1849-ik évben.

Az érintett 1846-iki egyezmény egyik pontja biztostotta a magyarhoni izraelitákat, hogy miután mindenemű közterhek viselésében a többi népességgel azonos arányban részt vesznek, soha ezentul és semmi szín alatt külön adó vagy egyéb teher rájuk rovatni nem fog.

Köztudomásu dolog, hogy ez ígéret mindamellett nem mentette meg a magyarhoni izraelitákat attól, hogy 1849-ben több rendbeli nagyon terhes contributiókkal meg ne tiszteltessenek.

Mellőzve a közbeeső kisebb nagyobb megsarcoltatásokat, ittérünk az iskolai alap keletkezésére.

1849-ik évi július 19-én kiadatott az akkori császári hadparancsnoknak egy rendelete, mely előbb a pesti és ó-budai, később még a kecskeméti, szegedi és aradi hitközségekre roppant, természetbeni szállítmányokból álló sarcot vetett; a pesti hitközség illetménye egymaga 600,000 pengő forintnyi értékre rugott. A szállítást rögtön meg kellett kezdeni, miből csak a pesti hitközségnek

*) Az itt következő adatokat a pesti hitközség titkáranak Barnay Ignác urnak, e község számára készített, kimerítő, teljes dolgozatából vesszük.

már az első napokban 86,000 pengő forintnyi kiadása támadt.

Kérés, könyörgés nem használt; csak annyit lehetett kieszközölni, hogy a természetiekbeni sarc kész pénzre változtatott, és 2,400,000 pengő forintban megállapítván, a pozsonyi és temesvárinak kivételével az összes magyarhoni hitközségekre rendeltetett kivetetni.

Az egyes községek illetményének megszabása a néhány taggal gyarapított izraelita országos türelmi adóváltásági küldöttségre bízott.

Görnyedtünk az óriási, az elviselhetlen teher alatt. A küldöttség ismét és ismét Bécsben járt, könyörögni nyhítésért, míg végre tengernyi utánjárás után sikerült kieszközölnie, hogy a 2,400,000 pengő frtnyi sarc alól a magyarhoni izraeliták Ő Felségének kegyelme által felmentettek, ellenben köteleességüké tétetett izraelita iskolai és művelődési célokra 1,000,000 pengő forintot négy év alatt lefizetni.

Megfizettük hűségesen, keservesen.

A most már izraelita országos iskolai alapi bizottmányvá vált küldöttség azon volt, hogy az ujonnan teremtett alap jövedelmeinek hová fordítására befolyást nyerjen, a mint 1851-ik évi november 9-ére akkori miniszterialis biztos Koller Ferenc ő méltóságának elnökléte alatti tanácskozáásra egybe is hivatott.

A bizottmány javaslata következőleg hangzott:

Az 1,000,000 forintnak, 50,000 forintra rugó 5%-os évi kamatjából:

a) alapítassék 8 alapítványi hely a pesti országos vakok intézetében szegény izraelita világtalan gyermekek számára 1250 forinttal;

b) öt alapítványi hely a váci süket-némák intézetében 650 forinttal;

c) Kolisch Hirsch nikolsburgi izraelita süket-némák intézetének azon feltét mellett, hogy álladalmi intézetté válják, és Bécsbe áttétessék, megfelelő számú magyarországi izraelita süketnéma gyermekek javára adassék 3000 forint;

d) egy Bécsben állítandó izraelita rabbi és tanító köznevelőjére juttassék 6000 forint;

e) ösztöndíjakra ezen intézetnek magyarországi szegény nevelőjei számára fordítassék 8000 forint;

f) kitűnő izraelita nevelészeti művek díjazására 1100 forint;

g) a fenmaradó 30,000 forint pedig fordítassék a hazai szegény hitközségek iskoláinak gyámolítására.

Különösen pedig azt indítványozta a bizottmány, hogy ez egész ügyre egy központi bizottmány közvetlen befolyással legyen, és mindenemű javadalmak kiosztásánál közreműködjék.

Ez volt az 1851-iki bizottmány javaslata, melynek

megbirálását, valamint történeti vázlatunk folytatását jövő cikkünknek tartjuk fenn.

Tanítóink és iskoláink.

II. A biblia és héber nyelvtan.

(Folytatás.)

A 2-dik pontban azt mondtuk, hogy a nyelvtanításban nem követtetett a természetesebb és így célszerűbb eljárás.

Megvolt ugyan a nyelvtannak tudományos előadása, de gyakorlati alkalmazása nem, és ha volt is, az abban állott, hogy a gyermekekkel elemeztettek, az az a betanult elméleti szabályokhoz egy darab bibliát adtak eléje, hogy alkalmilag mondja el azt, a mit megtanult, de alkotni ez által nem tanulhat meg senki; az elemzésnek megvan a maga haszna, hogy t. i. egyfelől nyelvtani gyakorlat, másfelől pedig az emlékező tehetségre is hat, de hogy a gyermekben a teremtő vagy alkotó tehetség is fölébresztessék, hogy az a szabályhoz példát alkosson, — a mit minden nyelvgyakorlatnál tanítástani és paedagogiai elvből meglehetősen megtartottunk, s gyakorlatilag jó sikerrel is használunk, azt a héber nyelv tanításából mostohául száműztük, vagy legalább közönyösek maradtunk iránta; főhiba volt továbbá, hogy a gyermekkel elkezdettük a betűket, ezeknek tudományos fölőstásait, ragokat stb., ugy tértünk át a beszédrészekre, a mondatnak csak hire sem volt. Ez nem csak haladási szempontból, mert természet-ellenes — hanem azért is célszerűtlen, mert a gyermeket nem érdekli annyira, mintha eszmén, vagy ha tetszik képleten kezdenők meg. Mutassunk a gyermeknek egy órát, mely annyi kis részből áll, figyelmeztessük arra, hogy annak kis alkatrészeit, kerekeit stbit is meg kell vizsgálnia, azt szívesen megteszi; — mert egészet lát maga előtt, az költ benne érdek a kisebb részek megvizsgálása iránt, melyekből ez a szép valami összeállított; de adjuk eléje csak a kis kerekeket, figyelmeztessük, hogy azokat nagyon jól szemlélje, vizsgálja, mert ez — tudja az Isten hány okot mondogatunk előtte, hasztalan, a gyermek közönyös marad iránta s készíteni rá bajos és veszedelmes. Ugy vagyunk ezzel a nyelvtannal is; — ha a gyermek a mondatból maga alkot, képez, boncolja az egyes alkatrészeket, a szokat, tagokat az előhaladási szempontból könnyebb, értelemre nézve világosabb lesz.

Talán fölőstleges is volt példával bizonyítgatni azt, miről újabb időkben módszereszeink meggyőződtek, de eme szerénységű vád alul fölment ama szomorú tény, hogy a héber nyelvtanítás még nagyrészt mindig ugy történik, és azon tény, hogy héber nyelvtanaink az elemi iskolák számára sincsenek még így szerkesztve, mire pedig a héber nyelv, minden megerőltetés nélkül, csak ugy alkalmas, mint bármely más *).

Miképen kell ezen segitenünk? Szerény nézetem szerint addig, mig ily módszert követő héber-magyar

*) Az ily módszert követő héber nyelvtan nálam is készülőben van, valljon, miképen lehetne fáradságomnak megfelelő módon kiadni?
Cikkirő.

nyelvtannal nem birunk a következő mód ajánlkozni célirányosnak :

Midőn az első osztályban a tanító szemléleti gyakorlatokat tart, természetes, hogy először a legközelebbi körébe eső tárgyakat p. o. a házi, és iskolai eszközöket, háziállatokat, ismeretes kerti növényeket stb. nevezeti és szemlélteti meg, ne mulasztja el ezeknek héber neveit is elmondani, és a héber olvasásnál azokat betanultatni.

Ennek nem csak azon gyakorlati haszna lesz, hogy a mire a nyelvtanra kerül a sor, a nyelvben egészen idegen nem lesz, hogy egy kis szógyűjteménnyel birand már a biblia első oktatásánál is, hanem az emlékező tehetség fejlesztésére és gyakoroltatására is igen jól hatunk ez által, és értelmi tehetségére nézve a gyermek az egyszerű mondat alakítására szükséges szavaknak birtokában lesz. — A második osztályban pedig ilyen vezérléssel mellett azt fogjuk nyerni, hogy kiindulási pontul azt vehetjük, a mit a gyermek maga ismer már, mi leginkább az egyszerű mondat lényegével való megismerkedését lényegesen könnyíti.

Idő rövidségéről nem panaszkodhatik, tekintve itt azt, hogy a tanügyi értekezlet által készített javaslat szerint a szemléleti gyakorlatokra 3 óra van szánva.

A szerkesztendő héber nyelv tanmenetét ugyan ittel nem mondhatom, de kiindulási pontul a következőt, dióhéjba szorítva — akarom — kifejteni.

A gyermek az egyszerű mondat lényegével anyai, vagy tanyelvében — s ez természetesen a magyar, — megismerkedvén, elmondja a tanító, hogy mi az alany, mi az állítmány.

Néhány vonatkozó általános példának a gyermekek általi felhozása után, áttérhetünk azután az állítmány megkülönböztetésére; ha az alanyról azon kérdésre felelünk : mi? az állítmány lesz névszó; ha azon kérdésre : milyen? az állítmány lesz melléknév; és végre ha e kérdésre : mit cselekszik? az állítmány lesz ige. Mielőtt pedig az állítmány egyik neméről a másikra ekként áttérnénk, a gyermekeket vonatkozó példák feltalásában kell gyakorolnunk.

A **שם** **הוא** **השם** és **פעל** fogalmainak ily módoni megismertetése után v. a bibliából, v. az imakönyvből mindenütt szavak kerestessenek ki fölismerés végett, s belőlök mondatot képezzen.

A többi beszédrész megismertetésére azonban még kinálkozóbb alkalom van, a számnévénél, például, megmagyarázzuk a gyermeknek, miszerint több alanyról is állíthatunk valamit, ekkor az alany többes számban áll, (itt jó az egyes számra fölhozott példákat ismételtetni) de ekkor, már a szavakhoz valamit kell ragasztanunk és ezen ragokat többesragoknak nevezük; ezek : himnemben **י**, nőnemben **ת**, a párosoknál **י** — stb. gyakorlat; annak megítélését, hogy itt, a többesszám ismertetésével, vagy a főnév fogalmának kifejtésénél, van-e jobb alkalom a nemek különbségére figyelmeztetni a tanoncot, a tanítóra bizhatjuk, itt is, ott is alkalom van rá. Ezután megmagyarázandó, miszerint a többesszámot még másképen is fejezhetjük ki, és pedig még határozottabban stb. stb. A névmás, névutó, igehatározó, egyszerű bővített mondat, a kötszavakat az összetett mondat megismertetéséig halaszthatjuk, a hol t. i. legtermészetesebb helyükön vannak. Mit és mennyit mondjunk el az alaki szabályokból, az azon körülménytől függ, hogy melyik osztályban lesz a nyelvtan alkalmazandó.

Figyelmeztetésül és intésül ismételve föl kell emli-

tenem, hogy az előbb elmondottakban nem kizárólagosságot állítok föl; céloom csak az, hogy a héber nyelvtanoknál jövőre az eddig megjelentektől alakjára és tanmenetre nézve eltérőleg lényeges figyelmet fordítsunk azon körülményre, hogy az egyes beszédrészek és szabályok, módosítások stb. ismertetése a mondatban legyen fölösztva, és pedig úgy, hogy a fogalmakat a lehető legkinálkozóbb alkalomnál hozzassuk a gyermek öntudatosságára.

Térjünk végre a 3-ik pontra.

Azt mondtuk, hogy legkevésbé ezen tárgy tétetett gyönyörködtetővé. Ha tekintetbe vesszük, hogy a biblia és héber nyelvtan tanítása legbővebb idejét, figyelmét és türelmét veszi igénybe a gyermeknek, be kell valanunk azt is, hogy tárgyakat gyönyörködtetőkké kell tennünk. — A gyermek nem lévén meggyőződve a tanulás — a szellemi fejlődés szükséges voltáról, legkevésbé pedig a vallás boldogító, megnyugtató erejéről, azt gyönyörködtetővé kell tennünk az által, hogy érdekes és teszszük, itt nem szabad előadást tartanunk, nem szabad csak a figyelmező tehetségre hatnunk, hanem a többi tehetséget is a képzelő, alkotó, ítélő és érző tehetségeket is éber munkásságban kell tartanunk; erre nézve az előbbi 2 pontban elmondott tanmódon kívül igen célszerű volna, hogy a gyermek, a bibliai előadás alatt történelmi, föld, által és természet rajzi nevezetességekkel ismertessék meg, és különösen a bibliában említett utazásokról, őseink költözkedéseiről, a szerkesztendő bibliához egy kis térkép lenne melléklendő. Hogy csak egy példát említsünk: milyen könnyen megérthetné a gyermek, exodus XIII. sz. 17 versét, ha egy kis térképen szemléltetővé tétetnék előtte Palästina fekvése, ha a szöveg között, növények és állatok volnának rajzolva, melyekről a tanító egy-egy kis előadást tartana, ezen ábrák persze magyar-héber aláírásokkal volnának ellátandók. Ezeknek következtében e gépiességgel való kinzása a tanoncoknak mindinkább megszűnnék, és unalom helyett szellemi tevékenységgel és élénkséggel találkoznánk az iskolapadokon; a vidor sereget jó kedv töltené el az ő kinzására kigondolt tanítás alatt is.

Ott továbbá, hol a bibliának szövege történelmi tartalma a képek nem kis hasznuak volnának arra nézve, hogy a gyermekek kedély gyönyörködtetése mellett, az emlékező tehetségnek is támaszpontul szolgáljanak, könnyebben visszaemlékezvén a gyermek arra, mit képben maga előtt látott.

Vajha ezt a szerkesztendő bibliánál figyelembe vennék, és az anyagi körülmények ezt lehetővé tennék.

Ezzel befejezem azon tárgyak taglalását, melyek legközelebb hitfelekezeti szempontból érdekelnek bennünket, nem különben van azonban szándékom a profán tudományokról is szólni.

Klein Mór.

Egy történelmi nevezetességü okmány.

A „Magyar Izraelita“ mult heti számában közzétettük a „Morgenpost“ után azon nevezetes felfedezéseket, melyek a Bach-Thunféle közoktatási miniszteriumban a magyar izr. országos iskolai pénzalap iránt léteztek s azon merényleteket, melyeket az ellen egy akkortájt befolyásos zsidó bankár forralt.

A „Morgenpost“ közleménye folytán Deutsch Ignác ur, esk. udvari pénzváltó, a „Presse“ hasábjain a „Morgenpost“ felfe-

dezéseket „dévaj koholmány“nak nyilatkoztatja, habár utóbbi lap a közölt cikkben pénzváltó ur nevét sem említette meg.

A „Morgenpost“ erre magát az ügy földéítésére szolgáló kérvényt, ismét az illető neve említése nélkül, teszi közzé, melyet érdekessége miatt mi is hű fordításban közlünk.

A kérvény szövege következő :

Excellentiád !

Bécs és környéke óhítt (?) zsidóinak évek óta tárgyalt valási ügye, de még inkább a magyarországi három legrégebb és legjamborabb zsidó község rögtöni neologicus törekvései és ez irányban tett nyilatkozata, tisztelettel alóliirtat m. hó 24-én az évek óta eredménytelenül tett fáradozások miatti lehangoltság pillanatában arra indították, hogy Excellentiád bölcs tanácsát ez ügyben alázatosan kikérje.

Azon örvendetes tapasztalat, hogy Excellentiád nem fogja elvonni szükségelt magas figyelmét e közkártekonyságu törekvésektől és azon kegyes nyilatkozata, miszerint a fővárosbeli óhítt zsidók ügyének, mely a koronaországokban lakó hitrokonok helyzetével bensőleg összefügg és összevág, végleges eldöntését sürgetendi, fölbátoritják a tisztelettel alóliirtat azon utak s módok ismétli kijelölésére, melyek a cél elérését nem csak siettetik, de biztosítják is.

Azon akadályok, melyek az óhítt zsidó felekezetek egyesítése és a központi zsinagóga alapítása elé gördülnek, miként már utolsó július 11-én kelt tudósításomban kimutattattott, a lengyeleknek, a német hitrokonokkal való egyesülés elleni tiltakozásában rejlenek, — de különösen a helybeli reformközség képviselőinek erélyes és befolyásos állásában, kik oly hathatós eszközökkel rendelkeznek, melyekkel az óhítt imaházak előjáróira döntő nyomást gyakorolnak annyira, hogy ezek nem bátorodnak szívükben hön sóvárgott függetlenségüket nyíltan, szabadon hirdetni.

Ezen akadályok már most, baráti egyezkedés útján, le nem győzhetőek. — Ha magának a rendőri hatóságnak nyolc év lefolyta alatt nem sikerült a lengyelek és németek egyesítését kieszközölni, miként állana tisztelettel alóliirt hatalmában, ki elé az újítók a legvégsőbb elkeseredettséggel gördítik a legbajosabban leküzdhető akadályokat, mindazon szétágazó elemeket, melyek a birodalom minden koronaszakmájából a székvárosban letelepedtek, egy közös eszme számára megnyerni, melynek törvös következményeit, fájdalom, csak a legkevesebben fogják fel. — Az ez uton tett másodszori kísérlet csak hirlapi vitákat és a szószékről intézendő megtámadásokat idézne elő, a nélkül, hogy célhoz vezetne.

Egész mást gondolt és tervelt tisztelettel alóliirt. — Ezt a közoktatástügyi miniszterium, 1858. március 31-én kelt rendelete folytán kegyesen megbizta, hogy Bécs és környéke óhítt fractióit a központi zsinagóga és az ezzel összekötött vallásbeli intézetek alapításának céljából egyesítse. Tisztelettel alóliirt a zsinagóga alapítását, de nem a fractiók egyesítését tűzte ki tehát céljául.

A közoktatástügyi miniszter ur atyai célja semmikép nem lehet az, hogy — mert a lengyelek köztudomásu nemzeti ellenszenvből, német hitrokonokkal való mindennemű egyesítés ellen határozottan tiltakoznak — e miatt már a bécsi óhítt zsidók ügye végkép dugába dőljön.

E meggyőződéstől áthatva, tisztelettel alóliirt azon nézetben volt, hogy az annyi ideig hasztalan elérni kívánt egyesítés helyett, rögtön a tulajdonképi cél, t. i. a központi zsinagóga és a szükségelt vallásbeli intézetek felállítása tűzessék ki kiindulási pontul.

Ha Isten akarata megvalósítja tisztelettel alóliirt ebbeli szándokát, ugy a bécsi és a környékbeli óhítt izr. fractiók egyesítése önként be fogna következni. Az aztán minden zsidó saját ügye volna, valljon az új templom vagy a régi zsinagógának akar-e tagja lenni.

Ha tehát Excellentiád e lépésemet gyakorlatilag kivihetőnek találja és azt legkegyelmesebben helybenhagyni méltóztatnék, ugy tisztelettel alóliirt haladéktalanul :

a) a Lipótváros-részben kiszemelendő alkalmas telek megvételét eszközölhetné, mely alkalommal bizonyára nem fogna megfélekedezni arról, hogy a helyi körülmények miatt a zsinagóga külalakjában az illő tekintetek szem előtt tartassanak, nehogy az bármely irányban netalántán megütközésekre szolgáltatasson alkalmat.

b) Tisztelettel alóliirt ez esetben minden erejét arra fordítaná, hogy a zsinagógától elválaszthatlan óhítt vallásbeli intézetek is meghatározott idő alatt föllálltassanak.

c) Egyszersmind egy ideiglenes bizottmány működése mellett magára vállalná azon kötelezettséget is, hogy a zsinagóga föllállításáig az óhítt imaházak szükségleteiről és azok fedezéséről gondoskodandik.

d) Végre tisztelettel alóliirt egy népiskola felállítása körül fog fáradozni, hogy azt haladéktalanul az általa alapított, már 10 év óta fenálló vallásiskolával egyesítse.

Ez alkalommal legyen szabad tisztelettel alóliirtnak, a bécsi óhítt zsidók jelenlegi helyzetét rövideden jellemezni, azt közelebbről szemügyre venni, hogy azon aggodalmakat, melyek tisztelettel alóliirt kívánalma és kérése teljesítése miatt percre támadhatnának, végkép megszüntesse.

Midőn a lengyelek 1850-ben a bécsi orthodox zsidóktól elválni szándékoztak, külön önálló községet képzendők, két udvari hivatal elhatározá : „hogy a bécsi orthodox zsidók képezhetnek ugyan külön községet, de valamennyi óhítt fractio csak egy községet képezhet.“

Mi minden történt az idő óta, nem idegen Excellentiád előtt. Minden kísérlet, mely az egyesítésre volt irányozva, gyalázatos módon hajótörést szenvedett. De azóta, a bécsi izr. lakosság szaporodtával, husz óhítt imaháznál több keletkezett, hova az illető tartománybeliek összegyűlnek, mindent kényük, kedvük szerint végzendők.

Mind ez imaházak vezénylet és felügyelet nélkül állanak fenn, és az iskolaképes ifjuság tanintézetek hiánya miatt valálásilag es erkölcsileg elsatnyult.

Miután tehát ezen állapot már tíz egész évig tartott, a nélkül, hogy ez imaházak egyetlen előjárója csak egyszer is nyilvánította volna szándékát, a bécsi óhítt zsidók számára rendezett zsinagógát alapítani, azon imaházak és szent egyetek előjárói, melyek helytartósági engedély mellett állanak fenn, egyesültek a végből, hogy szomorú és megzavart vallásos viszonyaiknak a magas kultuszminiszterium oltalmát és kegyelmét kikérjék. Ők ez alkalommal szabadon és nyíltan kijelentették, hogy egy zsinagógának Bécsben leendő alapítását csak a tisztelettel alóliirtak közbenjárása mellett tartják lehetségesnek.

A m. kultuszminiszterium kegyelmesen helyt adott e kérelemnek, és a tisztelettel alóliirt, ki erre felhatalmaztatott, már utolsó jelentésében kinyilatkozatta, hogy befolyását hit- és elvrokonai között a birodalomban és azon kívül fel akarja használni, hogy a kittözött cél eléressék. Ő ma, mint akkor, ugyanazon buzgalommal kész, ha az a m. kultuszminiszteriumnak akarata volna, csekély erejét a szent ügynek, hitrokonainak szentelni — de lehetségesnek kell lennie, hogy ezt a sikerre való némi kilátással tesse. Hogy a tisztelettel alóliirt, a felemlítet elvállalandó kötelezettségeknak magát megnyugvással alávetesse, mindenek előtt meg kell neki engedve lenni :

a. Hogy haladéktalanul foglalkozhassék egy alkalmas lipótvárosi házteleknek megszerzésével, hogy egy a szükségleteknek megfelelő zsinagóga, és az iskolaképes ifjuság számára szükséges nép- és vallásiskolák felépíttessenek.

b. A tisztelettel alóliirt, ki ez épület költségeit a tett tudakozások után egy fél millióal jóval többre kénytelen tenni, ez esetben bizottsággal számolna a magyar izraelita kultuszalapról (sic!) nyújtandó megfelelő gyámolításra, annyival inkább, miután a bécsi óhítt zsidóknak legnagyobb része a magyar koronatarományból való.

c. A tisztelettel alóliirt, végre alapfeltételként tekintené, hogy a bécsi és környékbeli óhítt imaházak kezelése és felügyelete a szóban forgó zsinagóga helyreállításáig, egy ideiglenes bizottmány közreműködése mellett órá bizva maradjon. Feladata levén e bizottmánynak minden bécsi és környékbeli óhítt imaház számára egy minden tekintetben megbízható előjárót kinevezni, ki a vezetés mellett annak pénzkezelését is ellenőrizzé, hogy a jövedelmek, melyek évenként mintegy 20,000 forintra rughatnak, a zsinagóga felépítésére és minden szükséges költség fedezésére fordíttathassanak.

Ilyen intézkedés nem csak a rend érdekében volna fontosságú, és a zsinagóga helyreállításának tekintetéből majdnem

kikerülhetlen — de sőt a bécsi és környékbeli zsidók jelenlegi viszonyai azt ez esetben elutasíthatlan kötelességé tennék.

E pillanatban egyetlen egy óhitt imaház sem létezik, mely a hatóságok által el volna ismervé. A vizálykodó fractiók mind a mai napig nem jutottak egyességre. Minden intés és sürgetés tiz év óta sikertelen maradt, és valamennyi a hatóságok által számukra kitzűzött további határidő rég eltelt.

Törvény szerint már most mindezen imaházakat be kellene zárni, vagy pedig a helybeli reformközségnek kellene végkép kezébe letenni, azoknak és az óhitt zsidóknak sorsát.

De a m. kultuszminiszteriumnak 1858-iki március 31-én kelt, kegyes elhatározása folytán, egyik se történjék meg. Sőt inkább a bécsi és környékbeli orthodox zsidóknak határozottan megengedtetnék, hogy egy zsinagóga alapításának céljából egyesüljenek.

Ha tehát egy bizottmány, vagy egy valaki az erkölcsi kötelezettségeket a zsinagóga és a többi szükséges intézet felállítására magára vállalja, és azonfelül erre felsőbb helyről felhatalmaztatik, annak egyszersmind természetes következménye az lesz, hogy mindenki, ki a zsinagógának tagja, annak fellállításáig a z o n r e n d n e k magát alávesse, és azt kövesse, a mit a bizottmány az ügy érdekében lelkiismeretesen célszerűnek és alkalmasnak talál.

Ha majdan a zsinagóga, és minden vele összefüggésben álló vallásbeli intézet, helyre lesz állítva, magától értetődik, hogy a bécsi óhitt zsidók képviselőiket, és előjáróikat tetszésük szerint fogják választani. Ha tehát a bécsi óhitt zsidók számára állítandó rendezett zsinagóga már magában véve mellőzhetlen szükség, mennyivel fontosabb volna, egy hasonlóan alapítása, az egész birodalombeli hitsorsosaik érdekeinek számára?

A tisztelettel alólirt 1848 óta szóval és írással folytonosan azon volt, hogy bebizonyítsa, mennyire volna fontos a székvárosbeli óhitt zsidók ügyének érvényt szerezni, hogy innen a vallásokonai közötti neologicus törekvések ellen teljes erővel működhessenek, és nevezetesen az osztrák zsidókat régi vallási és politikai elveikben megszilárdítsák és megtartsák. Az ausztriai óhitt zsidók maguk viselése és politikai nyilatkozataik e sulyos időkben a cs. kormány előtt jól ismert dolog, és egyedülesen okból véli tisztelettel alólirt remélhetni, hogy e néposztály (?) ügye, melyet excellentiád évek óta annyikegyességre és atyai gondra méltatott, most már egyszer mindenkorra ily értelemben fog végleges eldöntésben részesülni.

E vigaszdús, örvendetes reményben marad alázatos és hű hódolattal, Excellentiádnak, Bécsben 1859. december 9-én, legnedelmesebbje X. X.

TÁRCA.

Zsidó kovács-dal.

Föl munkára föl, derék barátok,
Kik erős kézzel ha forgatjátok
Harci fegyverként, a kalapácsot,
Az eldítélettel csatáztok,
Rég nyomasztó láncokat leráztok.
Hadd hallják hát a zsidó kovácsot!

Messze szóljon mindenik ütése,
A zsidóról jót hirtet zengése,
Csak forgassatok hát kalapácsot!
Rágalom csak, hogy fajunk henyélt,
Ezt szikrázva hirdeti az üllő,
Lássátok im a zsidó kovácsot!

„Gyáva a zsidó“ mond ellenségünk,
E rágalmat elnémitni égünk,
De miként? ki ad nekünk tanácsot?
Ti segítetek pörölyütések,
Szóljatok sulyos szavu verések;
Hallgassátok a zsidó kovácsot!

Messzeszólo hangját szerte hallják,
Lihegésit, mik munkáját vallják,
Hallják, kik gyanut koholnak s gáncsot;
Lássák a koromtól barna arcot,
Balítélet ellen ví az harcot,
Hallják, lássák a zsidó kovácsot!

S ha mint e tűz, bennem ég a lélek,
Mert az ellen, mig munkálva élek,
Sirt számomra irigyelve ástott;
S mond: „eserél berél, nem ért munkához,“
Ide állok e morgó fúvóhoz,
Az megvédi a zsidó kovácsot!

És ez üllő hálaoltár legyen,
Rajta elhamvasztassék a szégyen,

Tisztelem tttzét, mint égi lángot;
Áldozatként izzadságom folyjon,
S rája forró köny, köny is csorogjon. . .
Ez tisztázza a zsidó kovácsot!

S a halálnak ha kemény fogója
Megragad, megáll éltém fuvója,
És lenyugszom föld anyám ölében;
Hamvaim felett sirkő ne légyen,
Mint holtról is ez üllő beszéljen:
A zsidó kovács — végműhelyében.

Reich Ignác.

Adatok a magyarhoni izraeliták történetéhez.

II.

IV. Béla király az állambivatalokba zsidókat helyezett, habár őket attól egy II. Endre alatt hozott birodalmi törvény eltiltá is. Luxemburgi Zsigmond (1387—1437.) megengedé a zsidóknak a Magyarországon való letelepedést, habár előde, I. Lajos, őket az országból száműzé is. „Kittinő használhatóságuk fontos oklevelivel tértek vissza“¹⁾; a király szünteleni pénzzavarában számitott pénzügyi működésükre. A visszatérők tudták, hogy IV. Béla király apáiknak szabadíték-levelet adott, és hogy ez oklevél a székesfehérvári káptalanban őriztetik. Székesfehérvári „Salamon“, ki a szabadítéklevél létezését legelőbb tudhatá, ki nyerte Zsigmond királytól a káptalanhoz intézett azon levelet, mely az oklevél lemásoltatását meghagyá, mi a káptalan részéről 1396-ban foganosított is. Mellesleg legyen mondva, hogy később 1406-ban S a n l budai és S a n l pesti zsidó fáradozott még a IV. Béla által a zsidóknak adott szabadságlevél másolatának

¹⁾ Fessler IV. 1001.

megnyerhetéséért. Ugyanezt tevék 1431-ben Farkas soproni, utána Jakab pozsonyi és Nywl budai zsidók is 1436-ban.

Luxemburgi Zsigmond az imént említett okok miatt, élte utolsóelőtti évében, midőn már végkép el volt adósodva, bocsátá ki azon oklevelet, mely neki, a német császárnak, a római király, Magyar- és Csehország királyának, a hussiták buzgó üldözőjének még kevésbé válik becsületére, mint azoknak, kiknek számára adattott: azon szabadalom t. i. 100 denártól hetenkint 2 denárnyi százalékot vehetni.²⁾ Különbben Zsigmond király mentségéül azon körülmény hozható fel, hogy a szabadalom kibocsátásával a zsidóknál aláírt kamatok későbbi, tetszés szerinti törlesztését szándékolhatta, a mint hogy ezt Csehországban ugyanazon évben (1436 július 20.) tevék, melyben a magyarországi zsidókat az uzsoráskodási szabadalommal megajándékozá.³⁾

E szabadalom gyakran egyoldalú bírálatnak volt alávetve, és az azt előidézett ok egész terhével a szabadalmazottakat sújták. De ennek önérdék és pártszinezet nélküli megítélése tetemesen megkönnyül, ha Zsigmond király azon tüzleteire gondolunk, melyeknél zsidók nem játszanak tényezői szerepet. Példakép álljon itt a következő:

1388. július 3-án Jobst, morva örgróftól 84000 darab magyar aranyra menő kölcsönt vett föl, zálogba adván ezért a brandenburgi örgrófságot, melyet IV. Károly császár halála után, fivéréből, Venceltől nyert. De miután ehhez fivéreinek beleegyezésére volt szüksége, elhatározá, hogy testvéreit a tulságig ki fogja elégiteni, mit meg is tett, jelesen János fivérének javára a Neumark és Csehországra való örökösödési jogáról lemondván!⁴⁾ E példához még több hasonló volna függeszthető, mert alig mult el csak egy év is, hogy Zsigmond kölcsönt fel ne vett volna. Mindent inkább eltört környezetében a pénznél, és ha pillanatnyi szüksége reá nem volt is, azon bármi módon túladdott. Egy estve 40000 darab aranyat hoztak eléje. A gond, mit tegyen velük, aggasztá nyughelyén éjjelig. Végre felköltetie udvarnokait, magához hivatá és elosztá közöttük a kintó elemet. „Boldog én“ ugymond, „most már nyugodhatom, mert mi álmomat zavará, az veletek megyen.“⁵⁾

E mód nélküli pazarlás mellett örökké új pénzforrásokra volt szüksége, és nem nehéz belátni, mi célja volt a gyalázatos szabadalomnak, melyet Zsigmond a visszatért zsidók számára kibocsátott.

Az uzsorási szabadalom káros következményei és kifolyásai bizonyára beállnak vala, és ezt csak birtokosai s illetőleg gyakorlói veszik leginkább zokon, ha a kiváltság hosszabb életet él; de már a következő évben, 1437 december 9. Zsigmond meghalozott. Utódja a magyar trónon, osztrák Albert, mindent a régi kerékvágásba terelt vissza, 1438 máj. 26-án zsidó-magyar alattvalóit a IV. Belától nyert jogok és szabadalmak birtokába visszahelyezvén.⁶⁾

Sajátszerű, hogy Albert király eljárásában ugyanazon ellenmondást vesszük észre, mely elődje eljárásában föltűnt. Miként ez cseh királyi minőségében minden kamatot eltörölt, mit zsidó követelt, mig magyar királyi állásában azok pénzüzleteit mód nélkül emelé és szabadalmazá; akként Albert is, mint Magyarország királyja kegyes ura volt zsidó alattvalóinak, mig másrészt mint Ausztria hercege, buzgó zsidóüldözői szerepet játszott.⁷⁾ Megbánta-e negyvenedik évében azon önkényes eljárását, melyet

élte huszonnegyedik évében (1421) Ausztria zsidó lakói ellen elkövetett? Belátta-e az ennsi történet meséjét és a magyar zsidókon akarta-e jóvá tenni ezek osztrák hitrokonain elkövetett jogtalanságait? — Meglehet! — Valószínű azonban, hogy a budai országgyűlésen akkoron elhatározott törökök elleni hadjárat költségeit ezektől volt felveendő. Legalább a zsidó-szabadalmak megerősítése és az említett hadjárat határozat egyazon időbe esik (1438 május.)

(Folytatjuk).

Rosenberg Izidor.

P E S T.

Jelentéseim csakis az itteni hitközség és az Izraelita-Magyar-Egyletben előfordult és előfordulandó eseményekre szorítkozván, nem fogják csodálni t. olvasóim, hogy az ember hébekorba a legjobb akarat mellett sem lehet érdekes. Hogy azonban az efféle tudósító mint magam, mégis képes hetenként — hogy szerény legyek — érdekes újságokat az olvasókkal közölni, egyedül hitközségünk és egyletünk fáradhatlan tevékenységének köszönhető.

Mult szombaton, fürdőre utazta előtt ft. Meisel W. A. főrabbi ur a zsinagógában szónokolt. Ez alkalommal a hitközség köztiszteletű elnöke Hirschler tudor ur bebizonyította, miszerint nem csak szellemileg — miről minden egyes tag meg kell hogy győződve legyen — hanem anyagilag is törekszik a község, és ugyan az egész község üdvét és jólétét előmozdítani, a mennyiben a thora felolvasásánál felhívás tiszteletében részesítettvén, az építendő zsinagógára 50 forintot ajánlott. Hitközségünk belgrádi inségbe jutott hitfeleink számára magánygyűjtést rendezett, melynél, hogy már az első napokban tetemes összeg gyűlt be, leginkább Zwack József ur buzgó közreműködésének köszönhető. Az első küldemény — 200 forint — már el is ment rendeltetése helyére. Azon esetben, ha a magánygyűjtés eredménye nem volna kielégítő, a községi pénztárból fog az megpótolatni.

A szerkesztő is szükre szabta ezuttal a számomra fentartott helyet, a hétnek eseményekbeni szegénysége rövidre jelentésemet, s így bucsút veszek t. olvasóimtól — egy hétre.

Tencer.

LEVELEZÉS.

Moson, július 6-án.

Kis helységek- és jelentéktelen községekben csak ritkán ritkán történik valami érdekes, mely a nyilvánosság figyelmét vagy ezen közlönyünk hasábjában való felvételt megérdemlené, nem fogja tehát t. szerkesztő ur rossz néven venni, hogy én egy idő óta levelezésemben némi hanyagságot tanusíték.

Mielőtt még egyébről szólanék, kell, hogy két tanítóval bíró három osztályu iskolánk állapotja felől tudósítsam. Ezen három év óta a legjobb karban lévő intézetünk 60 fi- és leánytanoncot számol, két tágas tanteremmel bir, és 4 osztályra (Abtheilungen) van osztva. Minden tanítóra két osztály van bízva, és a rendes tantárgyak előadása olyképen történik, hogy mig egy osztály tanítatik, a másik esendes foglalkozással van elfoglalva; némely tárgyakban pedig p. fejbeli számolásnál, szépirásnál, imák fordításánál mindkét osztály együttesen oktatatik. Ezen eljárás következménye az, hogy az iskolánkból minden tanév végével kilépő tanoncok Pozsonyban vagy Bécsben a 4 elemi osztályból vizsgát minden akadály nélkül kiállják és alreáltanodába vagy algymnasiumba azonnal felvétetnek. Ez közönségünkre nézve oly

²⁾ Schwartner és Fényes; előbbinél az oklevél tüzetesebben.

³⁾ Die Juden in Oesterreich I. 177.

⁴⁾ L. az ide vonatkozó kuforrásokat Fesslernél IV. 85.

⁵⁾ Fessler IV. 947.

⁶⁾ Jakab, budai és egy hassonnevű pozsonyi zsidó fáradoztak a szabadítéklevél megújítása körül.

⁷⁾ L. Die Juden in Oest. I. l. 97 sg.

nagy előny, hogy még a szegényebb sorsu szülők is töreksenek gyermekeiknek 4 osztályu bizonyítványt szerezni és őket a negyedórányi távolságra lévő m. óvári magyar algyenasiumba eljárát. Ezen alkalommal nem hallgathatjuk el azon dicsőretre méltó tény, miszerint a m. óvári gymnasiumnak igazgató-sága a zsidó tanoncokat szombat és ünnepnapokon az írástól fölmentette.

A mint tehát ezen említett tényekből elképzelhető, elemi iskolánk nemcsak felvilágosodott előjáróságunk, hanem egész közönségünk részéről is a legnagyobb részvétnek és gyámolításnak örvend. Öszinte hálával és elismeréssel említjük itt meg t. A bels Fülöp ur dicsőretre méltó tettét, miszerint nevezett ur Győrbe való átköltözésének alkalmával, a legközelebbi évi vizsgálatunknál leginkább kitünendő két tanoncnak egy egy a r a n y a t tűzött ki jutalomdíjúl.

Mult hó 15-én iskolánk egy szomoru és borus napra virradott. A megkérelhetlen halálnak hatalmas karja iskolánknak egyik legerősb támoszlopát, az ifjuság- és tanítóknak leghibebb barátját és pártfogóját, közönségünk és megyénk nagytekintélyű férfainak egyikét, ezen földi életből kiragadta. Előjáróságunk tagja Unger Ferenc életének legszebb szakában, 46-ik évében jobb létre szenderült. Temetése, melynek ünnepeyes véghezvihatése végett a győri hitszónok t. Ranschburger ur és a kántori énekkar meghivatott, vidékünk és helységünk polgárságának általános részvéte mellett ment végbe.

Neumann Armin.

Homonnán, július 12-én.

A „Magyar Izraelita“ azon részvéte, melylyel az izr. iskola-ügy tárgyalását fölkarolta, sokkal buzdítóbb, sehogyminket is hason részvétre nem serkentene. Ámbár szép mezővárosunk, melyet az alföld a „Krajnya“ fővárosának csufo, szegény vidékbeni fekvése, és minden ágbeli kereskedelmének apadása mellett anyagi tekintetben csekély fontossággal bír, sőt talán nevével sem ismeretes a nagy közönség előtt, de az itteni zsidó hitközség, mind tagjainak tetemes számára — mind szellemi irányára és a közjóért tanusított áldozatkészsége és buzgalmára nézve, a „Magyar Izraelita“nak figyelmére érdemes.

Nem mondhatom ugyan, hogy köztünk is nem léteznék azon párt, mely az orthodoxismus álarca alatt minden korszerű haladásnak gátot vetni és minden rend fölbohlását eszközölni törekszik, de, hála Istennek! fondorkodásai nem bírnak itt azon súlylyal, hogy káros következményük lehetne, és a lefolyt héten is oly erkölcsi vereség érte, hogy vakmerőségnél több volna, ha ármánykodását folytatni akarná.

Mult héten a hitközségi gyűlés alkalmával t. i. az említett csekély számu párt kolomposa azon indítványlyal lépett elő, hogy a hitközség az itteni izr. főtanodának a kitűzött segélypénzeket többé ne nyujtsa. Iskolánk, mely a lelkes és szép nevű Ungar Samu orvostudor ur igazgató-sága és Bárkány, Feuermann és több buzgó iskolabarát fölfigyelése mellett, 7 évi áldásteljes működése után, s a mult esztendőben történt megmagyarosodása végett, minden fölvilágosodott magyar zsidó rokonszenyével bír, csak ezen segélypénzekre van alapítva, tehát az indítvány célja nem volt más, mint az iskola végfölböhlésének előidézése. De, hitközségünk dicsőretére, örömmel jelenthetem, hogy nem csak előjárónk Kranzthor János, hanem az előjáróság többi tagjai részéről is nagy indignatióval visszautasított, mire a gyűlés föl is szlott.

A hitközség autonom előjáróságára ellen e részben történt el-lenszegülésnek véget vetni akarván, tek. Reviczky Imre zemplén-megyei alispán ur az izr. előjáróság jelenlétében az említett el-lenszegülőt szigoruan megfédde, és ezen alkalommal az általános roszalást úgy, mint maga részéről az iskolák iránt táplált rokonszenyével, rövid de velős szavakkal kinyilatkozattá. Isten áldja meg az iskola szent ügyének pártolóját!

Rottenberg Mór.

Külföld.

Bécs, július 15.

Előbbi tudósításomban megemlékezém a „Morgenpost“-ban közzétett, magyar izr. országos iskolai alap ellen intézett merény-

letről, hozzátévén az itteni pénzváltó és bankár megjelent nyilatkozatát. F. hó 14-én közli a „Mrgpst“ az illető Bach-Thunféle miniszteriumhoz benyújtott okiratot. Ily argumentum ad hominem természetes, hogy minden szinlelő arcáról lerántja az álcát, és feltárja a minden jobb érzetet mélyen sértő botrányt. Lehetetlen leírnom azon szellemi forrongást, mit a „Morgenpost“ ezen közleménye a miveltebb körökben, különösen a község kebelében előidézett. „A jeruzsálemi herceg“, így neveztek el az illető bankárt, elveszíté dicsőséges trónját és az elvbarátok Bécsben és azonkívül megszegyentilve állják körül vezértiket. Mondom Bécsen kívül, mert sokan magyar honfitársaink közül is, közvetlenül vagy közvetve, részt vettek e jeruzsálemi-hercegi fondorlatokban. Itt az ideje, hogy orthodox embereink okuljanak végre a példán, törekedjenek községtik kebelében a béke helyreállítására, hogy elkövetett hibájukat jóvá tegyék. De a magyar zsidó ügyek jelen vezetői is hozzáfoghatnának községi és vallásos életünk romjainak fölépítéséhez, mert csak is így nyerhetik ki testvérközségeik rokonszenyé. Eszközzeink vannak bőviben nagy dolgok kivitelére, férfiakban sincs hiány. Mi itt azon véleményben élünk, hogy a pesti községnek, vagy az „izr. magy. egyesületnek“ ezen irányban sok a teendője és bizonyára nem fog akadályoztatni a haladó párt, ha a sötétség fiait a mult idő éjébe utasítandja vissza. Be kell vallanunk, hogy ha october 20-dika nincs, az iskolai alap egész más célokra fordítatik, mint a mire szentelve volt. A magyar udvari kancellária nem kis mértékben törekszik a magyar-zsidó viszonyok rendezésére, miután a haladó párt itt szép tiszteletnek örvend, és nem lesz nehéz célszerű intézetek esetleges fölállításánál, anyagi és szellemi gyámolítással találkózni, de a magyar zsidóságnak ama híres, örökigazságu francia közmondást hozzuk emlékezetébe: aide toi mème et Dieu t'aidra.

β.

Vegyes hírek.

— A „Magyarország“ július 12-iki számában, e lap m. sziget levelezője, értesíti a közönséget, hogy ott — M. Szigeten — nagy tűz volt, s miután e tűz zsidónál titótt ki, kívánatosnak találja a levelező, hogy a zsidóknak külön városrészt jelöltessek ki — ghetlöl. Ez a „Magyarország“-ban minden megjegyzés nélkül jelent meg ugyan, de e lap 15-iki számában találunk megint egy „igazítást“, melyben a szerkesztőség tudatja, hogy e pont az ő legnagyobb sajnálatára áll ott. A kéziratban a szerkesztőség kereszttül huzta e nem helyeselhető passust, — mely a nyomdában tévedésből mégis kiszedetett. Kéri az olvasót, hogy azon szerkesztőségről, mely programmjául az országgyűlési megállapodásokat jelölte meg, s mely annál fogva „a különböző vallásfelekezetek közötti polgári és politikai teljes jogegyenlőségnek életbeléptetését, és az izraelitákra kiterjesztését“ is törekvései közé számítja, — tegye fel, hogy e hiba nem készakarva, és nem a szerkesztőség által követetett el. Kellemetlen „hiba“ biz ez mindenképen, kellemetlen a megsértett zsidókra nézve, de kétségtelenül még sokkal kellemetlenebb a „Magyarország“-ra nézve.

— A zsidó kérdés a porosz képviselőházban. A zsidók állampolgári jogainak, bírói, tanári stb. képességüknek kérdése Suro rabbinak minden télsszakban előforduló kérévénye folytán f. hó 1-jén újból szőnyegre került a porosz parlamentben. A képviselőház bizottmánya azt indítványozá, hogy az a kormányhoz küldessék át orvoslás végett és azon remény kifejezése mellett, „hogy az igazságügyi és közoktatási miniszteriumban még mindig fenálló alkotmányellenes megszorítása a zsidók hivatalképességének végre valahára meg fog szüntettetni.“ Az illető vitából következőket vonunk ki:

Plasmann (a bizottmány javaslata ellen): azt hiszi, hogy a zsidók hivatalképessége az alkotmányból nem folyik. Egy államban sincs a zsidóknak az államhivatalokra oly kiterjedt joguk, mint épen nálunk. Tekintve azon körülményt, hogy a bírói hivatal a vallással összefüggésben áll, nem volna a nép fel-fogásának értelmében, hogy a kérévénynek hely adassék. A keresztény esküttevőknek zsidó mondaná elő az eskü szavait és ez „profania“. Az eskü nem pusztá formalitás, melynek hamisságát az állam megbünteti, mert különben Isten a formulából ki volna hagyható és mondhatná valaki: esküszöm az alkotmányra stb. De ide az egyház is belevonatott, hogy az az eskütvő lelkiismeretére hasson az igazság kiderítése végett.

Kosch tr. E kérvény már több ízben volt a ház elé terjesztve; hogy ma ismét szönyegre került, csak annak bizonyítéka, hogy alkotmányunk még koránsem valóság. Ama jogtétel: egyenlő terhek, egyenlő jogok mindenesetre behatolt alkotmányunkba is, de hiányzik még az elv hatása. Ő, mint zsidó fenhangon és nyíltan az ország színe előtt óvást tesz saját és vallásrokonai jogainak megsértése ellen és követeli a háztól azok visszaállítását. „A mi jogunk, az önké is, és midőn önök a mi jogainkat védelmezik, sajátjukat is védelmezik.“ A zsidók egyenjogóságának törvényét királyaink esküje szentesíté, és sajnos, hogy eddig várta életbeléptetését. Fölszólítja ezért a házat, fogadja el egyhangulag a bizottság javaslatát.

Pflücker kp.: ugy véli, hogy pályatársai nagy többségének nevében fejezi ki sajnálatát a fölött, miszerint melletük még nagy számú pályatársak vannak megfosztva alkotmányos jogaiktól. Ő nem tart attól, hogy a keresztény öntudat a zsidó bíró általi megesküdtetés ellen nyilatkozzon, mint eddig, úgy ezután sem fogja senki kérdeni, hogy az illető bíró zsidó-e vagy keresztény. Most is van elég zsidó származású bíró, kik csak nem változtatták el a megkeresztelés által arcukat, s még sem okoznak botrányt. A zsidók keresztény bírakkal szemben hason helyzetben vannak. Ő azon véleményben van, hogy keresztény pályatársainak, kik közül sokan zsidó pályatársaiknál több kedvezményben részesültek, vétkes öntudattal kell azon székekre ülnök, melyek joggal másokak lennének.

Schwerin gróf: A mai tárgyalás már több ízben volt a ház vitáinak tárgya és ő is több ízben fejtette ki felőle nézeteit. Mai nyilatkozata csak bizonyítványi jelemmel bír a tekintetben, hogy még mindig erősen ragaszkodik nézetéhez. Az ő meggyőződése szerint azon kérdés, valljon bocsáttassanak-e zsidók bírói hivatalokhoz, rokon- vagy ellenszenvre való tekintet nélkül döntendő el, mert szorosan véve jogi kérdés. (Helyeslés.) Az ő nézete oda irányul, hogy a porosz államnak nincs joga a zsidókat a bírói hivatalból ezentúl kizárni. (Helyeslés.) A zsidók kizárása mellett csak két ok szólhat: vagy azt kell állítanunk, hogy ők arra nem képesek, vagy azt, hogy a bírói hivatal a keresztény vallásgyakorlattal összefügg. Ő be nem látja sem az egyiket sem a másikat. A bíró tiszte itéletet hozni, és erre a zsidó ép úgy képes, mint a keresztény. Azon ellenvetéseket sem tartja döntőknek, melyek az eskütételről és a szombati akadályokról tettek. De ha még idevágók volnának is, ő azokat csak mellékes dolgoknak tekinti, melyek a fődologgal semminemű összefüggésben nincsenek; az már a zsidóra bizandó, miszerint úgy intézkedjék, hogy hivatalában pontosan eljárhasson. (Nagyon igaz!) Mind ezen okokból csak azon eredményre juthat, hogy a porosz államnak nincs joga a zsidókat a bírói hivatalból kizárni. — Másként áll a dolog az oktatásiügyi minisiteriummal. Van mindenesetre nagy számú hivatal, melyek a vallási gyakorlattal egybefüggnek, és ezért zsidók ezeket nem kezelhetik. De másrészt van elég tanítói állomás, melyeket zsidók mindenesetre igen jól elláthatnak, és ezért az oktatásiügyi minisiteriumot illetőleg is pártolja a bizottság javaslatát. (Élénk tetszésnyilatkozatok.)

Igazságügyi minisiter, (zur) Lippe gróf: Várják tőle, ugymond, mint ki most először szól a kérdéshez, nyilvánítavá ahhoz való állását, arról való nézeteit. Ő az alkotmány 4. cikkének határozatához ragaszkodik, mely szerint a bírói hivatalt minden arra képes egyén betöltheti. E kifejezés alatt az volna értendő, hogy az a bírói végzendőkre, jelesen a megesküdtetésre és ennek előtte a hamis eskütölti intése is képes legyen. Ő megengedi, hogy az eskü nem vallásgyakorlati cselekvény, de mindenesetre vallási cselekvény, és ha ez igaz, nagyon kétes, valljon más vallás híve a hamis eskütölti való intést kellőleg megteszi-e. Egy keresztény sem fog a zsidó bíró intéseire lelkiismeretileg érintetni. (Élénk ellentmondás: oh! oh!) A német vagy katolikus, vagy evangélicus, és nem tűri, hogy idegen elemek érintsék. Az intésnél fődolog az, hogy az illető kedélyére hatás gyakoroltassék, és erre csak hitrokor képes. Ha ezt más vallás követője teszi, ugy a népben csak nagyobbitatik a zavar. Ily előzmények után nem fér meg nézetével, hogy zsidó a bírói hivatalra képes legyen.

Assmann: A mai vita fontossága az érvényre jutott közvélemény hatalmas befolyásában rejlik. Gyakorlatilag a határozat nem fog azonnal életbe lépni, hosszú időre azonban a közvé-

lemény nyilatkozataival nem lehet mint monologokkal, bánni. Az ügy mai állása csupán alkotmányos állapotaink visszatérőzödése, miként igen helyes a ház egyik tagjának előbbi nyilatkozata, hogy a zsidók egyenjogósítása a nemzet szabadabb fejlődésével lépést tart. A 4—12 cikke tartalma oly egyszerű, hogy rokon- vagy ellenszenvnek belevonása nélkül félre sem magyarázható. Maga az igazságügyi minisiter is e térére lépett, az esküt állítván fölakadályozó okul. Az eskü előmondását különben vagy a bíró vagy a tanú végzi; más kérdés a tanuk állított lelkiismereti sérelme. Ez épen csak a rokonszenv dolga. Meglehet, hogy az igazságügyi minisiter szinte rokonszenvet sértett meg ma; ebből azonban még senki sem fogja következtetni, hogy hivatalára képtelen. (Tartós derültség.) Kéri a bizottság javaslatának lehetőleg egyhangú elfogadását. Szavazásnál a bizottság indítványa nagyon túlnyomó többséggel fogadtatik el. Mellette szavaztak az összes szabadelvű pártok, a lengyelek, és néhány katolikus is. (P. L.)

— Ugyancsak a porosz parlamentben a zsidó eskü kérdése is újból szönyegre került, egy az esküforma megváltoztatása iránt benyújtott kérvény folytán. Az ügy eddig még csak a képviselőháznak igazságügyi bizottságában tárgyalatott, s ez azon indítványban állapodott meg, miszerint a kormány felszólíttassék, hogy már a legközelebbi ülészakban mutasson be egy valamennyi erküformát újból megállapító törvényjavaslatot. A plenum elé az ügy tudtunkkal még eddig nem került.

Nyilvános köszönet.

Főtisztelendő Dr. Meisel rabbi ur, Dr. Schwab D. szerkesztő és a pesti izr. iskolai bizottság tagja, Schwarz Armin a pesti izr. iskola bizottság tagja, továbbá Fischhof D. és Fürst Ign. urak a pesti izr. képezdei könyvtárt célszerű és becses könyvek ajándékozása által szaporították, a mi ezzel az alólrít igazgatóságtól a legbensőbb hálának kifejezésével közzé tétetik.

Lederer A.

az izr. mintafőtanoda igazgatója.

Szerkesztői levelezés.

N. A. urnak Mosonban. Most vettük csak észre, hogy önhöz intézett válaszuk a 21-ik számból véletlenségből kimaradt. Ugyanazon számban talál ön egy felső-magyarországi levelet, mely más szavakkal ugyanazt mondja, mit az öné. Kétszer egyet pedig nem mondhattunk el. Különbözn köszönjük szívességét.

K. M. urnak Pápán. Minél előbb ezen cím alatt: dr. Rózsay József urnak, az Izraelita-Magyar-Egylet elnökének, váci uton, Gyertyánfy házban, Pesten.

G. A. urnak Szombathelyt. A megbízásban eljártunk. A bibliai történetre nézve önnök is szól a fentebbi válasz.

N. J. urnak Ó-Pályin. Csalatkozik, ha felteszi rólunk, hogy Szathmár megyei tudósításunkat nem érett megfontolás után adtuk sajtó alá. — A vallásparancsot, mi is tiszteletben tudjuk tartani, hanem hogy a rabbinak olyan rendőrféle hatalma volna, hogy a paradicsombeli cherubként oda állhasson lángpalossal a családi éden ajtaja elé, és a férjet kizárhassa saját házából, azt nem tartjuk vallásdogmának. Egyébként itt nem is a — mi is tudjuk — törvény rendelte fürdésről, hanem a fürdés melletti chassidicus observantiáról van szó, s ezt csakugyan meg nem állja minden gyenge női testalkat. Egyébként csak sajnáljuk, hogy a tudósítást mások szégyenlették meg, mint a kiket megilletett volna — azok, kik a vallás nevében oly erkölestelenséget követnek el, melyet azután bevallani szégyen. — A kérdezett kézirat visszavehető.

K. M. urnak Sz.-Györgyön. Jobban megtette volna a tények száraz előadása, így nem bírtuk helyesen megérteni.

— dnek Csab-Rendek. Elfogadjuk. Leveleinek borítékaira, fölismerhetés végett, nevét szíveskedjék írni; a levelet a legközelebbi számban adjuk.

M. J. urnak Baján. Biztos forrásból ellenkezőleg vagyunk értesülve. Különbözn is nem kedveljük az apologiákat.